

УДК 330.101

О.А.ШЕКШУЄВ

Харківський національний університет міського господарства імені О.М.Бекетова

ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Розглядаються основи формування сучасної державної промислової політики як чинника технологічної модернізації.

Рассматриваются основы формирования современной государственной промышленной политики как фактора технологической модернизации.

Covers the basics of formation of the modern state industrial policy as a factor in technological upgrading.

Ключові слова: інвестиційно-інноваційна політика, конкурентоспроможність економіки, приватизація, промислова політика, технологічна модернізація.

Одним з основних організаційно-економічних заходів проведення економічних реформ має стати модернізація промислового комплексу України, яка дасть можливість забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, що приведе до подолання наслідків фінансово-економічної кризи, сприяння структурно-технологічній перебудові економіки, забезпеченню її розвитку в процесі економічних реформ сьогодення.

В Україні проблемам модернізації промисловості та розвитку внутрішнього ринку присвячено низку праць О.І. Амоші, П.Т. Бубенка, В.П. Вишневського, В.М. Гейця, А.А. Гриценка, Я.А. Жаліла, В.П. Решетило, В.П. Семиноженка, О.В. Собкевич, А.І. Сухорукова, В.Г. Савенко [1-7] та інших. Разом із тим слід зазначити, що вплив модернізації промисловості на розвиток внутрішнього ринку досліджено неповною мірою.

Мета статті – з'єднати досягнення сучасної економічної науки з вирішенням проблемних завдань модернізації промислового комплексу, спрямованого на обґрунтування розвитку внутрішнього ринку України.

На сьогодні в Україні склалась модель експортоорієнтованого розвитку промисловості, яка характеризується переважанням слабко-диверсифікованого низькотехнологічного виробництва і спонукає країну пристосовуватись до потреб світового ринку в межах наявних внутрішніх можливостей та поточних конкурентних переваг. Ефективність такої моделі ставиться під сумнів надмірною прив'язкою до світової кон'юнктури та відсутністю механізмів протистояння негативним зовнішнім впливам.

Промисловий сектор є найбільшим серед інших секторів національної економіки, але одночасно і найпроблематичнішим, а внутрішній ринок потребує розумної державної промислової політики, що дозволить прискорити процес економічного зростання України.

Визначають два напрями реформування промисловості – зовнішній і внутрішній. Підсумковою оцінкою міжнародного авторитету економіки держави є стан її конкурентоспроможності.

Глобальний індекс конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму є інтегральним показником, який складається з 117 субіндексів, дві третини з яких базуються на результатах щорічного опитування представників вищого керівництва компаній, а третина є статистичними показниками, що знаходяться у вільному доступі. У 2012 р. за глобальним індексом конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму Україна посіла 73 місце серед 144 країн. У зв'язку з тим, що кількість країн у рейтингу зростає, необхідно орієнтуватися на кількість балів, які одержує країна. Так, за кількістю балів (від 1 до 7) протягом 2007-2012 рр. Україна поступалась не тільки розвиненим країнам світу, але і деяким країнам СНД та постсоціалістичним країнам (таблиця).

Індекс конкурентоспроможності окремих країн світу [8]

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Німеччина	5,51	5,46	5,37	5,39	5,41	5,48
США	5,67	5,74	5,59	5,43	5,43	5,47
Велика Британія	5,41	5,30	5,19	5,25	5,39	5,45
Японія	5,43	5,38	5,37	5,37	5,40	5,40
Франція	5,18	5,22	5,13	5,13	5,14	5,11
Польща	4,28	4,28	4,33	4,51	4,46	4,46
Казахстан	4,14	4,11	4,08	4,12	4,18	4,38
РФ	4,19	4,31	4,15	4,24	4,21	4,20
Україна	3,98	4,09	3,95	3,90	4,00	4,14

Проблема розвитку промисловості України корінними іде в Радянський Союз, за часи якого промисловість країни була структурно деформована і мілітаризована. Дестабілізаційні процеси у промисловому секторі економіки були зумовлені негативним впливом деформацій у відтворювальних процесах, що накопичувалися протягом багатьох років. Фізичне і моральне зношення фондів і значна енергоємність виробництва призвели до низької конкурентоспроможності продукції та звуження ринку збуту. Велика частина промислових підприємств стала збитковою.

Ще однією причиною проблемного розвитку промисловості є затягування і непослідовність економічних реформ, що призвело до створення неефективного сполучення командно-адміністративних і ринкових методів господарювання. Це консервує zdeформовану структуру промисловості, її затратну орієнтацію, сприяє корупції, гасить сумлінну конкуренцію, стримує приватну підприємницьку ініціативу.

У процесі сучасної активізації економічних реформ з метою прискорення відновлення промисловості та створення передумов для забезпечення довгострокового економічного зростання постає завдання формування сучасних механізмів промислової політики.

Промислова політика – це політика участі держави в національній економіці, спрямована на зміну її структури через комплекс державних заходів розвитку індустріальної потужності держави. За допомогою промислової політики можна модернізувати структуру промисловості на засадах підвищення частки виробництва високотехнологічних товарів із високим рівнем якості, нарощування їх експорту, розвитку внутрішнього ринку збуту, забезпечення припливу інвестицій у промисловий сектор економіки, налагодження виробництва продукції, здатної ефективно конкурувати з продукцією іноземного виробництва, підвищення енергоресурсної ефективності виробництв, утворення кластерних циклів виробництва.

Завдання промислової політики полягає у визначенні суб'єктів економічного зростання, забезпеченості конкурентоспроможності продукції та структурно-технологічній модернізації промислового комплексу, організації ефективної роботи з обґрунтування та реалізації перспективних проектів, розробці прогресивного технологічного обладнання для провідних секторів промисловості.

Промислова політика має стати дієвим інструментом економічних реформ та механізмом, що забезпечить:

- регулювання економіки в умовах відсутності достатньої ринкової мотивації для структурної модернізації промисловості;
- нарощування потенціалу промислового виробництва як основи економічного зростання у довгостроковому періоді;
- технічний прогрес, політику освіти та підготовки достатньої кількості кадрів, підтримку науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт та нових технологій;
- регулювання забезпечення соціальної справедливості, а саме: тарифної, цінової, податкової, трудової і соціальної політики.

Промислова політика має сприяти створенню гнучкої системи управління промисловістю.

Розвиток української промисловості полягає у визначенні і підтримці пріоритетних галузей, забезпеченні інноваційної моделі розвитку цих галузей та орієнтації виготовленої продукції в першу чергу на внутрішній ринок споживання. Необхідно переорієнтуватися з сировинного виробництва на виробництво кінцевої продукції.

Доцільним є перетворення існуючого промислового комплексу на такий, що не тільки задовольняє соціальні вимоги населення, а й підвищує рівень життя населення через підвищення ефективності праці. Такий процес можна здійснити за умов розумної державної політики, яка б мала включати такі заходи щодо врегулювання ситуації:

- забезпечити рівні і стабільні умови господарювання і конкурентне середовище для всіх промислових підприємств;
- забезпечити поступове нарощування виробництва якісних товарів на основі глибокого вивчення кон'юнктури ринку;
- модернізувати економічно неефективні та екологічно шкідливі виробництва;
- зменшити залежність від імпортних комплектуючих у вітчизняній продукції;
- установити стабільність національної валюти і зосередити банківську кредитну політику на довгострокових інвестиціях.

Ці та інші заходи мають стати основою економічного модернізаційного процесу реформування промисловості в національній економіці.

Для зміни існуючих тенденцій у сфері зовнішньої торгівлі промисловими товарами, необхідно переглянути позиції державної політики щодо широкої підтримки традиційних, орієнтованих на експорт галузей промисловості; розробити програму фінансової підтримки не тільки економічних, промислових гігантів, а й малих підприємств, що виробляють високотехнологічну продукцію, а також визначити концепцію зниження імпортозалежності на засадах розвитку конкуренції на внутрішньому ринку, що вимагає внутрішнього реформування регуляторної політики держави.

Наступним етапом у модернізації промислового комплексу, має бути прозора інвестиційна політика з боку держави.

Інвестиційна політика в промисловості має забезпечити вирішення наступних завдань: зростання ВВП, підвищення конкурентоспроможності економіки, соціокультурний розвиток, розвиток регіонів, охорона довкілля.

Інвестиційна політика України має базуватися на таких принципах:

- дотримання норми інвестування по відношенню до ВВП;
- раціоналізація процесів переливання капіталу;
- оптимальне розміщення і використання інвестицій у регіонах;
- поєднання інвестицій з інноваціями; забезпечення синергетичного ефекту інвестицій;
- комплексне використання інвестиційного потенціалу в межах кластерів та інших інвестиційно орієнтованих форм підприємництва;
- пріоритетність інвестування соціальних та екологічних потреб і заходів щодо гуманізації інноваційного прогресу;
- забезпечення інвестиційної безпеки.

Високі темпи інвестицій в промислове виробництво спостерігалися в 2003–2007 рр. У 2008–2010 рр. відбулося різке скорочення інвестицій, спричинене впливом фінансово-економічної кризи на активність інвесторів. Недосконалість інвестиційної політики проявляється у регулюванні розподілу інвестицій по регіонах. На 01.10.2013 р. майже половина інвестицій в основний капітал у промисловий сектор припала на п'ять найбільш розвинених індустріальних регіонів – Дніпропетровську (13,2%), Донецьку (14,2%), Запорізьку (5,5%), Луганську (5,4%) та Полтавську (8%) області. Значна частка інвестицій в основний капітал надійшла до АРК (14,2%). Натомість, на Тернопільську, Черкаську, Волинську та Чернівецьку області припадає найменше інвестицій – від 0,3 до 1,2% [9]. Це свідчить про лобювання своїх інтересів гігантами промисловості в органах державної влади, тим самим спричиняючи недофінансування малих промислових підприємств, розміщених на інших територіях країни.

Не менш важливою проблемою залучення інвесторів у виробництво є їхня незахищеність від економічних ризиків. Законодавством не врегульовані питання щодо механізмів захисту прав іноземних інвесторів, не визначені строки, джерела виплати компенсацій та відшкодувань збитків іноземним інвесторам.

Технологічний процес модернізації промисловості відбувається в процесі модернізації основних фондів промислових підприємств. Значний ступінь зношеності основних фондів свідчить про переважне використання у промисловості застарілих, неефективних і ресурсоемних засобів виробництва, що негативним чином впливає на конкурентоспроможність промислової продукції українського виробництва на внутрішньому та зовнішніх ринках та обмежує реалізацію потенціалу промисловості.

В Україні зробили ставку на передчасну інноватизацію, сподіваючись здійснити «великий стрибок», і прораховалися. Не були врахо-

вані такі важливі аспекти, як низький індустріальний базис, неефективна структура економіки, деформовані пропорції між виробництвом, споживанням, нагромадженням. Досі не досягнуто рівня ВВП 1990 р., а зростання ВВП за рахунок впровадження нових технологій становить лише 0,8-1,1%. Домінує відтворення 3-го технологічного укладу (металургія, залізничний транспорт, неорганічна хімія). До виробництва 3-го і 4-го технологічних укладів відноситься більше 90% вітчизняної продукції [5, с. 36]. Розвиваються переважно малонаукоємні і низькотехнологічні сировинні галузі – добувна і паливна, харчова, легка промисловість, АПК.

Зношення основних фондів української економіки за останнє десятиліття збільшилося вдвічі і сьогодні становить 74,9 %. В цілому по промисловості зношення основних фондів становить 63 %, в обробній промисловості – 66,8 %. На транспорті знос основних засобів досяг 94,4 % [7, с. 26].

Для якісного прориву, як показує світова практика, необхідно збільшити частку технологічно високих виробництв до 35-40%, наукомісткої продукції – до 25-30%, частку підприємств, які впроваджують інновації – до 35-45% [3, с. 93]. А це може бути зроблено тільки на базі нового розвитку з науковими та фінансовими можливостями. За таких умов можна відповідально говорити про інновації.

Модернізація промислового комплексу спрямована на виготовлення конкурентоспроможного товару, який би зміг просунутись на товарні ринки світового господарства. Для цього потрібно доопрацювати державну промислову політику. В основу такої політики мають лягти такі основні концептуальні принципи:

- залучення інвестицій в основний капітал, у ті галузі промислового виробництва, які мають потенційні можливості в короткостроковій перспективі досягти високої конкурентоспроможності й швидко вивести свій продукт на зовнішні ринки;
- залучення інвестицій та надання будь-якої іншої допомоги тим галузям промислового виробництва, які зазнають труднощів і потребують розробки програм розвитку на короткостроковий чи довгостроковий терміни;
- створення державної фінансової установи, яка має відповідати за фінансування промислових підприємств, корпорацій й окремі галузі з підвищеним ступенем ризику; активування розвитку галузей виробництва інноваційної продукції.

Така промислова політика набуває ефективності за умов раціонального визначення мети, стратегічних пріоритетів та інструментів для її досягнення. Метою є підвищення конкурентоспроможності продук-

ції та децентралізація інфраструктури галузей промисловості, захист внутрішнього ринку та інтеграція національної промисловості в ринкове середовище Європейського Союзу. Основними інструментами забезпечення цієї мети є застосування непрямих інструментів: податкових, бюджетних, грошово-кредитних, пільгове кредитування, державне страхування. До прямих інструментів можна віднести: вплив бюджетної та податкової політики на регіональну інвестиційну політику, підтримка стратегій розвитку важливих галузей промислового виробництва, макроекономічне регулювання промисловості, стимулювання інвестиції в наукоємний сектор. Основними регулюючими інститутами цих процесів повинні виступити: Міністерство економічного розвитку й торгівлі України, Міністерство фінансів України, територіальні департаменти з розвитку промисловості.

Одним з найефективніших механізмів реалізації промислової політики, який дозволив би поєднати науково-технологічний, інноваційний та виробничий потенціали промисловості, є об'єднання підприємств у промислові кластери. Формування та розвиток таких утворень у промисловості дозволить створювати новий клас виробничих систем, розвивати високотехнологічні і наукоємні виробництва, використовувати переваги спеціалізації компаній, створюючи значний синергетичний ефект в економіці.

Ефективна державна політика в сфері приватизації промислових підприємств має сприяти підвищенню результативності приватизаційних підприємств, завдяки яким відбувається забезпечення надходжень до державного бюджету.

Приватизаційні процеси насамперед дозволять:

- підвищити ефективність менеджменту на підприємствах, що сприятиме активізації використання науково-технологічного потенціалу підприємств у виробничій діяльності та поліпшенню показників ефективності їх функціонування;
- впровадити прозорість конкурентного бізнес-середовища, забезпечення рівних можливостей суб'єктам промислової діяльності та протидії застосуванню неконкурентних методів ведення господарської діяльності;
- залучити іноземні інвестиції для технологічної модернізації та реконструкції виробництв підприємств та забезпечити їх вихід на нові ринки збуту товарів, а також сприяти поповненню обігових коштів підприємств.

Технологічна модернізація української економіки має спиратися на оновлений індустріальний фундамент. Формування такого фунда-

менту повинно можливе лише на підставі сучасної державної промислової політики.

Для цього необхідно:

- підвищити продуктивність праці у промисловому комплексі за підтримки державних та профільних координаційних установ;
- визначити пріоритетні інноваційні напрями розвитку та забезпечити умови для зростання та формування інноваційних кадрів всередині країни;
- провести моніторинг і оцінку власних інноваційних наукових розробок та сформуванню політику щодо можливості впровадження їх у виробництво;
- розробити програму модернізації виробничих потужностей та імпортозаміщення на основі даних інвентаризації основних засобів;
- сформуванню такі фінансові інститути розвитку, як банк реконструкції та розвитку, інноваційні фонди, експертні страхові компанії, фонди соціального і регіонального розвитку, які б відповідали за управління фінансовими потоками тільки промислового сектору економіки.

1. Амоша А.И. Неоиндустриализация и новая промышленная политика Украины / А.И. Амоша, В.П. Вишневский // Экономика промышленности. – 2012. – № 1-2. – С. 3-33.

2. Бубенко П.Т. Институційна динаміка просторової організації економічного розвитку / П.Т. Бубенко. – Х.: ХНАМГ, 2008. – 295 с.

3. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. – Х.: Константа, 2006. – 272 с.

4. Гриценко А. А. Методологічні основи модернізації України / А.А. Гриценко // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 4-12.

5. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України / за ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2013. – 71 с.

6. Решетило В.П. Синергия становления и развития региональных экономических систем: монография / В.П. Решетило. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 218 с.

7. Розвиток промислового потенціалу України в процесі післякризового відновлення / О.В. Собкевич, А.І. Сухоруков, В.Г. Савенко; за ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2012. – 148 с.

8. Звіт про конкурентоспроможність України 2012. // Фонд ефективне управління: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/final_ua.pdf.

9. Офіційний сайт Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

Отримано 21.01.2014